

Advies

Themazetting Steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek

Brussel, 25 januari 2016

Adviesvraag: Ontwerp van themazetting universitair steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek 2016-2020

Adviesvrager: Hilde Crevits - Vlaams minister van Onderwijs

Ontvangst adviesvraag: 24 december 2015

Adviestermijn: 30 dagen

Decretale opdracht: SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)

Goedkeuring raad: 25 januari 2016

Contactpersoon: Mieke Valcke - mvalcke@serv.be

Mevrouw Hilde Crevits
Vlaams minister van Onderwijs
Koning Albert II-laan 15
B-1210 BRUSSEL

contactpersoon
Mieke Valcke
mvalcke@serv.be

ons kenmerk
SERV_20160125_SteunpuntOnderwijsonderzoek_ADV

Brussel
25 januari 2016

Themazetting universitair steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek

Mevrouw de minister,

De raad waardeert uw vraag om advies m.b.t. het ontwerp van themazetting voor het universitair steunpunt voor beleidsgericht onderwijsonderzoek. De raad hecht groot belang aan het beleidsvoorbereidend onderzoek zoals dat ook in zijn advies op eigen initiatief *'Toekomstige organisatie van het beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek'* van 16 maart 2015 naar voor is gekomen.

De raad juicht uw beslissing toe om een steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek op te richten. De raad wenst dat dit steunpunt voldoende 'envergure' zal kunnen hebben. Opdat er van een volwaardig steunpunt sprake zou zijn, dient meer de nadruk te liggen op longitudinale gegevensverzameling. De themazetting is te ambitieus in verhouding tot de middelen waarover dit steunpunt zal kunnen beschikken. Het advies vermeldt ook wat de vijf prioritaire onderzoekslijnen voor de raad zijn.

De raad verwijst tenslotte naar zijn schrijven van 12 november 2015 met de vraag naar betrokkenheid bij de organisatie van het beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek in het beleidsdomein Onderwijs en Vorming. De raad wenst van nabij betrokken te worden bij de werking van het nieuwe steunpunt.

Hoogachtend,

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Karel Van Eetvelt
voorzitter

Inhoud

Inhoud	4
Krachtlijnen	5
Advies	6
1 Inleiding.....	6
2 Meer data, meer focus.....	6
3 Brede expertise, beleidsrelevant, transversale thema's, verklarende analyses	6
4 Themalijnen en thema's	7
4.1 De lerende (themalijn 1).....	7
4.2 De leraar en de school als organisatie (themalijn 2).....	9
4.3 De organisatie van het onderwijs (themalijn 3).....	9
5 Ontbrekende themalijnen en thema's	9

Krachtlijnen

- De raad juicht de beslissing toe om een steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek te initiëren en te financieren. De raad wenst dat dit steunpunt voldoende 'envergure' zal kunnen hebben.
- Het ontwerp van themazetting sluit aan bij de vele en concrete vragen die leven m.b.t. het Vlaamse onderwijs. Opdat er van een volwaardig steunpunt sprake zou kunnen zijn, dient meer de nadruk te liggen op longitudinale cohorte- of panel- gegevensverzameling. De themazetting is te ambitieus in verhouding tot de middelen waarover dit steunpunt zal kunnen beschikken; een prioritisering dringt zich op (met een hergroepering onder meerdere themalijnen). Ook het doel of de doelstellingen van onderzoeksvragen kunnen duidelijker worden gesteld.
- De horizontale aandachtspunten worden door de raad gedeeld; ook dataverzameling en continuëring van bestaande databanken zijn een expliciet horizontaal aandachtspunt.
- Sommige onderzoeksthema's zijn ongewijzigd opnieuw opgenomen, bvb. het watervalsysteem en ongekwalificeerd uitstromen. Dit terwijl de oorzaken, de gevolgen en mogelijke remediëringen van deze hindernissen in het onderwijs gekend zijn. Maar wellicht is het aan de indieners om dit thema verder te verdiepen. Andere onderzoeksvragen lijken te laat te komen, bv. het rendement van werkplekleren in Duaal Leren, aangezien het beleid momenteel volop wordt uitgerold.
- De aandacht voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is positief; voor de raad situeert dit zich eerder op het niveau van een themalijn. Daaronder zijn belangrijk: de voldoende kennis van de arbeidsmarkt; de inhoudelijke matching tussen de kennis en vaardigheden waar een diploma voor staat en de competenties die werkgevers belangrijk vinden voor de uitoefening van een functie (link uitrol VKS); inzicht in hoeverre leerlingen/studenten die uitstromen met een bepaalde vakbekwaamheid ook in dat beroep aan de slag gaan.
- Ondanks de brede themazetting mist de raad aandacht voor studiekeuzebegeleiding, uitbouw flexibele trajecten (in voltijds secundair onderwijs), werkervaringstrajecten Leerrecht, gelijke onderwijskansen in het basisonderwijs, evoluties in het hoger onderwijs, nieuwe tendensen (digitalisering, soft skills, ...).
- **Onderzoeksprioriteiten (themalijnen) voor de raad**
 - Bevorderen van succesvolle schoolloopbanen, met bijzondere aandacht voor beroeps- en technisch onderwijs en -vorming.
 - Goede aansluiting Onderwijs – Arbeidsmarkt met perspectief op levenslang leren.
 - Implementatie van een robuust Duaal Leren.
 - Gelijke onderwijskansen doorheen de leerloopbaan van kinderen, leerlingen, studenten en cursisten.
 - Voorbereiding en opvolging van vernieuwingen in het Vlaams onderwijs, op alle niveaus.

Advies

1 Inleiding

De raad hecht groot belang aan het beleidsvoorbereidend onderzoek zoals dat ook uit zijn advies op eigen initiatief *'Toekomstige organisatie van het beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek'* van 16 maart 2015 naar voor is gekomen.

De raad geeft in dit advies kritische beschouwingen en aanvullingen bij de themalijnen uit de nota. Voorafgaandelijk geeft de raad kort een algemene reactie en een reactie op de horizontale aandachtspunten.

2 Meer data, meer focus

De raad juicht de beslissing toe om het beleidsgericht onderwijsonderzoek te initiëren en te financieren door de oprichting van een nieuw universitair steunpunt. De raad wenst dat dit steunpunt voldoende 'envergure' zal kunnen hebben, naast de andere voorziene pijlers van het beleidsgericht onderwijsonderzoek¹.

Het ontwerp van themazetting sluit aan bij de vele en concrete vragen die leven m.b.t. onderwijsprocessen, de resultaten van onderwijs, het onderwijsbeleid.

Een eerste vaststelling is dat het LiSO onderzoek weliswaar wordt gecontinueerd maar er in de themazetting verder veel minder ingezet wordt op dataverzameling. Opdat er van een volwaardig steunpunt sprake zou kunnen zijn, dient ook in de themazetting meer de nadruk te liggen op longitudinale cohorte- of panel- gegevensverzameling, -verwerking en -interpretatie. Wellicht zijn de middelen te beperkt om volledig nieuwe dataverzamelingen op te starten maar bestaande databanken en onderzoek moeten in de nieuwe themalijnen ook maximaal worden gevaloriseerd, bv. SONAR of andere bestaande goede databanken.

Een tweede vaststelling is dat de themazetting te ambitieus is (drie themalijnen, achttien thema's, elf horizontale aandachtspunten telkens met situeringen of contexten) in verhouding tot de middelen waarover dit steunpunt zal kunnen beschikken; een prioritisering dringt zich op (met een hergroepering onder meerdere themalijnen). Ook is het niet altijd duidelijk met welk doel of met welke doelstellingen een onderzoeksvraag wordt gesteld.

3 Brede expertise, beleidsrelevantie, transversale thema's, verklarende analyses

Brede expertise, beleidsrelevantie, aandacht voor transversale thema's, aanbrengen van verklarende analyses: dit zijn enkele horizontale aandachtspunten waar de raad zich volledig kan in vinden. Een consortium van onderzoekers moet er toe bijdragen dat alle

¹ Steunpunt Toetsontwikkeling en peilingen, Internationaal vergelijkend onderzoek en projecten, Indicatorenconstructie en monitoring (departement O&V), (kleinere) Ad hoc studieopdrachten, Intern onderzoek bij departement O&V met externe procesondersteuning.

onderwijsonderzoek zichtbaar en toegankelijk is. Het onderzoek dient uiteraard beleidsrelevant te zijn.

De raad krijgt enigszins de indruk dat van de onderzoekers verwacht wordt dat zij (eenvoudige) oplossingen kunnen aanbrengen voor (complexe) maatschappelijke uitdagingen zoals die in de transversale thema's benoemd worden: armoede, integratie,

Als horizontaal aandachtspunt dient te worden opgenomen dat bestaande databanken (zoals bv. SONAR, Thalys, ...) en bestaand onderzoek in de nieuwe themalijnen maximaal worden gevaloriseerd, gecontinueerd en up to date wordt gehouden. Dit is een belangrijke aanvulling op louter administratieve data en geeft naast inzichten in de aansluitingsproblematiek ook inzichten in de intredeproumatiek.

4 Themalijnen en thema's

4.1 De lerende (thema 1)

Situering

- De thema's opgesomd onder het breed strategisch beleidsrelevant onderzoek m.b.t. de loopbaan van de lerende zijn zeer relevant. Voorbeelden daarvan zijn het onderzoek naar de motivatie en drempels voor het leren na de leerplicht en naar de persistentie van de kloof in onderwijsresultaten naargelang de sociaaleconomische achtergrond van kinderen.
- De raad is het niet eens met de omschrijving van de functies van onderwijs nl. een educatieve (leren bevorderen) en een selectieve (kwalificaties uitreiken). Het moet de betrachting zijn om alle leerlingen een basiskwalificatie uit te reiken die perspectief biedt op een start van de loopbaan en op verder leren. Onderzoek zou kunnen uitwijzen wat daarvoor nodig is in het evaluatiebeleid van scholen. Aansluitend daarbij kan ook onderzoek gebeuren naar wat de impact van het verwerven van een beroepskwalificatie kan zijn op de schoolloopbaan en de start van de loopbaan van jongeren.
- De raad kan zich niet van de indruk ontdoen dat onderzoeksvragen naar bepaalde hindernissen, bvb. het watervalstelsel en ongekwalificeerd uitstromen, herhaald worden terwijl oorzaken, gevolgen en remediëring deels gekend zijn. Maar wellicht is het aan de indieners om dit thema verder te verdiepen.
- Zeker interessant om weten is wat de schoolloopbaan van een 'gemiddelde' leerling is of beter wat is een 'doorsnee' schoolloopbaan en wat is een 'ideale' schoolloopbaan? Wellicht is die ook niet zo rechtlijnig als we aannemen. En is er ruimte voor 'falen', voor positieve heroriëntering?

Preventie van spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten (thema 2)

- Het wekt verwondering dat er nog geen zicht lijkt te zijn op hoe scholen omgaan met onder andere spijbelen ondanks de diverse spijbelplannen uit het verleden, het Actieplan Vroegtijdig Schoolverlaten en het recente Actieplan 'Samen tegen Schooluitval'. Het is dan ook goed dat dit wordt opgenomen in de vraagstelling, ook hier is verdieping wenselijk.

Taal - stimulerende maatregelen in de praktijk (thema 5)

- De raad vraagt dat ook onderzoek gebeurt of ontsloten wordt dat de effecten van taalvalorisatie (van de moedertaal van anderstalige kinderen) analyseert. Een kleine

aanvulling bij de onderzoeksvraag naar effect van taalstimulerende maatregelen is het effect ervan op de schoolloopbaan van leerlingen.

Evaluatiebeleid en diversiteit (thema 6)

- Eén van de onderzoeksvragen is of leraren zich competent voelen om te evalueren en waarom wel of niet. Er wordt verwezen naar de context van toenemende verantwoording en juridisering. Het is belangrijk deze context in de vraagstelling aan de leraren op te nemen.

De relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt (thema 7)

- De raad is tevreden met de aandacht voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, al zou dit best uitgewerkt worden in een themalijn met daaronder meerdere thema's. Eén thema dat explicieter aan bod moet komen is onderzoek naar in welke mate jonge werknemers ook aan de slag gaan in de functies (en sectoren) waarvoor ze zijn opgeleid. Een ander thema is hoe een grotere match te bewerkstelligen tussen de kennis en vaardigheden waar een diploma voor staat en de competenties die werkgevers belangrijk vinden voor de uitoefening van een functie (link uitrol VKS). Een aansluitende onderzoeksvraag is het aanbrengen van goede praktijken om de arbeidsmarktkennis van leerlingen en leraren verder te vergroten.
- Er wordt verwezen naar het evaluatieonderzoek Leren en Werken. De raad heeft daar nog geen kennis van kunnen nemen en hoopt dat dit onderzoek snel wordt vrij gegeven.
- Enigszins bevreemdend is dat sinds enige jaren volop de kaart van werkplekleren wordt getrokken, onder meer met de uitrol van het nieuw Duaal Leren, maar dat er toch nog onderzoek naar o.a. het extern rendement van werkplekleren dient te gebeuren. Voor de raad moet het onderzoek zich nu vooral richten op hoe het Duaal Leren concreet wordt gerealiseerd, met niet in het minst het aspect werkervaring. Het onderzoek naar Duaal Leren dient gevoerd te worden in samenwerking met de partners van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming, van het beleidsdomein Werk en Sociale Economie en van Syntra, gezien zij ook continu zullen moeten evalueren en bijsturen. Dit onderzoek mag dus niet losstaan van het door hun gevoerde evaluatiebeleid.
- Een gelijkaardige opmerking, nl. dat onderzoek reeds eerder heeft plaatsgevonden, is er voor wat betreft de arbeidsmarktuitskomsten van arbeidsmarktgeoriënteerde studierichtingen. De screening van het huidig aanbod is gebeurd, o.a. door AKOV begin 2015. (Daaruit blijkt dat heel wat van de studierichtingen in het BSO niet afdoende toe leiden naar de arbeidsmarkt.) Bijkomend onderzoek is wel mogelijk naar hoe een betere aansluiting gerealiseerd kan worden. Wat timing betreft, is dit voor de raad één van de meest urgente onderzoeksthema's die op korte termijn opgeleverd moeten kunnen worden, gezien de link naar de modernisering van het secundair onderwijs.
- Samenwerking met het steunpunt Werk wordt voorzien, wat positief is. Voor een aantal andere thema's is ook samenwerking met het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin aangewezen.

4.2 De leraar en de school als organisatie (themalijn 2)

Situering

- Het klopt zonder meer dat de leraar en de onderwijsprofessionals de cruciale actoren zijn die vorm geven aan de onderwijspraktijk. De relevante onderzoeksvraag die wordt gesteld is die naar het profiel van de leraar van de toekomst.

Personeelsbeleid ingebed in schoolbeleid (thema 3)

- Onderzoek naar keuzes van onderwijsprofessionals in hun loopbaan is zeer relevant, gezien het lerarentekort dat zich vandaag al manifesteert in een aantal studiegebieden. Logischerwijze valt onder 'schoolorganisatie' en 'contextfactoren' ook onderzoek naar de loopbaanonzekerheid voor beginnende leraren als belemmering om in het lerarenberoep te stappen. Een ander aandachtspunt is dat scholen met een hyperdiverse samenstelling in een grootstedelijke context vaak op de minst ervaren en gekwalificeerde leraren een beroep kunnen doen.

4.3 De organisatie van het onderwijs (themalijn 3)

Financiering in het basis- en secundair onderwijs (thema 1)

- De nota haalt aan dat er een context van budgettaire schaarste is en dat overheidsmiddelen efficiënter en effectiever moeten worden ingezet. Daartoe dient een evaluatie te gebeuren van de bestaande financiering, de publieke en private bijdragen aan het onderwijs en de studiekosten van de lerenden. In de vraagstelling wordt de besteding van de middelen onderzocht. Aanvullend daarbij is het ook van belang inzicht te hebben in waar zich de voornaamste tekorten aan middelen voordoen; domeinen, thema's en uitdagingen die (verder) uitgewerkt zouden moeten kunnen worden en/of aandacht zouden moeten krijgen maar waarvoor de middelen momenteel ontbreken. Ook voor dit thema kan verder gewerkt worden op recent bestaand onderzoek.

5 Ontbrekende themalijnen en thema's

Ondanks dat de nota reeds heel wat thema's bevat, ziet de raad nog enkele hiaten. Een aantal nieuwe beleidsthema's komen niet of te weinig aan bod zoals het Duaal Leren, bestuurlijke schaalvergroting, EVC, ... De raad gaat op enkele andere hiaten wat dieper in:

- Leerloopbaanbegeleiding, studiekeuzebegeleiding en de leertrajecten of leerloopbanen die kinderen en jongeren doorlopen. Dit onderzoek sluit aan bij de decretale werkzaamheden rond leerlingenbegeleiding die nu lopen.
- De flexibele trajecten, die ook in het actieplan 'Samen tegen schooluitval' zijn opgenomen. Wat zijn de opinies hieromtrent in Vlaanderen, welke ervaringen zijn er en hoe kunnen goede praktijken verder uitgebouwd worden?
- Voor de jongeren die niet meer voltijds op de schoolbanken willen leren maar niet in het Duaal Leren terecht zullen kunnen omdat ze niet voldoende arbeidsmarktrijp zijn, dienen er goede alternatieven te bestaan. Onderzoek kan de stand van zaken m.b.t. deze trajecten 'leerrecht' schetsen en aanbevelingen doen voor verdere inspanningen. Aansluitend is onderzoek naar de mogelijke operationalisering van het begrip 'arbeidsrijp' wenselijk.

- Onderzoek in het kleuteronderwijs blijft nodig. Het is in het kleuteronderwijs dat de basis gelegd wordt voor de verdere schoolloopbaan. Er kan onderzoek gebeuren naar of en hoe er grotere winsten op vlak van het gelijke-onderwijskansenbeleid gemaakt kunnen worden.
- Onderzoek in het hoger onderwijs blijft aangewezen. Daar zijn de voorbije jaren ingrijpende hervormingen gebeurd zoals het flexibiliseringsdecreet, de uitbouw van het HBO, de outputfinanciering, de internationalisering en bestaat er debat over democratisering en rendement, toegankelijkheid,;
- Nieuwe trends in de samenleving: bv. de digitalisering, in hoeverre is het Vlaamse onderwijs mee met deze evolutie, waar zitten opportuniteiten voor een verdere invoering en wat zijn valkuilen op vlak van gelijke onderwijskansen; Ondernemend Onderwijs en hoe dit in de buurlanden georganiseerd wordt; het toenemend belang van soft skills; de verdere invoering van competentiegericht onderwijs.

Onderzoeksprioriteiten voor de raad

Wat prioritisering betreft, zijn voor de raad de belangrijkste themalijnen:

- Bevorderen van succesvolle schoolloopbanen, met bijzondere aandacht voor beroeps- en technisch onderwijs en -vorming.
- Goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, met perspectief op levenslang leren.
- Implementatie van een robuust Duaal Leren.
- Gelijke onderwijskansen doorheen de leerloopbaan van kinderen, leerlingen, studenten en cursisten.
- Voorbereiding en opvolging van vernieuwingen in het Vlaams onderwijs, op alle niveaus.